

IVN-afdeling

Westerveld

Verschijnt tweemaal per jaar

Jaargang 22 nr. 2

Januari 2015

IVN-Westerveld

Bestuursleden

Jan Nijman	voorzitter
Ans Lutgerink	secretaris
Henk Barendsen	penningmeester
Albert Raven	
Albert Kerssies	
Mariken Hornman	

Secretariaatsadres:

IVN – afd. Westerveld
p/a Ans Lutgerink

Postadres: Tolweg 8
7991 TC Geeuwenbrug

Telefoon: 0521 345635

Email: info@ivn-westerveld.nl

Informatie over IVN Westerveld:
www.ivn-westerveld.nl

Werkgroepen:

Jeugd

Snuffelclub Dwingeloo,
Natuurclub Ruinen

Bomen in het bos (Oosterzand, Uffelte)

Oktobermaand Kindermaand
Werkgroep Scharrelkids

Gidsen

Dwingelderveld, Drents-Friese Wold

Korte cursus

Diversen:

Blauwe brigade,
Natuurwerkdag,
Midwinterwandeling,
Vledderveld,
Nachtvlinders

Presentatie

IVN-kraam

Communicatie

Adder, Website

In deze Adder:

Voorwoord	3
Van het bestuur	4/5
Herinnering aan Cees Beunder	4
Nieuw project in voorbereiding	5
IVN aan de slag met duurzaamheid	6/7
Basiscursus Aardkundige Waarden	8
Jonge jeneverbessen	9
Groot wild welkom in Drenthe?!!	10/11
Muizen genoeg?	12
Samen op vakantie in de natuur	13
De veldmuis	13
Waterschapsverkiezingen	14
Waar wij wonen	15
Natuurwerkdag 2014 een succes	16
Onderwijsproject Bos Natuurlijk: geen gewoon schoolreisje	17
Kardoes- of helhond	17
Verslag lezing: Het Herbarium Frisicum	18
Woest en jong: de toekomst van IVN?	18
Groene agenda	19

IVN-Westerveld

Voorwoord

Terwijl ik op donderdagavond 4 december naar Ria Duiven fietste voor de redactievergadering van deze Adder, zag ik iets lichtsvliegen bij de Baeteweg, vlak bij de boerderij van de familie Oenema. Het was donker, kon dus niet zien wat het was, maar ik dacht aan een uil. Honderd meter verder vloog die vogel er nog steeds. En weer honderd meter verder, bij de lantaarnpaal was het duidelijk: ik fietste op met een kerkuil.

Natuurlijk moest ik dat kwijt tijdens de redactievergadering. Het gesprek dwaalde snel af naar het uilenvoer: de muizen. We vroegen ons af wat het effect van de muizenstand op de kerkuilen is. In deze Adder kun je er over lezen. Erwin Bruulsema, van de Vogelwacht Uffelte heeft er een stuk over geschreven.

Tijdens die redactievergadering passeerden meer onderwerpen de revue. Zo hebben we Erik van den Ham, medewerker van de Cruydhoeck in Nijebekoop gevraagd een verslagje te maken van de lezing van Karst Meijer over zijn Herbarium Frisicum. De discussie over de herintroductie van groot wild in Drenthe, met name in het Drents Friese Wold is actueel. Albert Kerssies heeft daarover een informatief stuk geschreven.

Die redactievergadering was overigens wat aan de late kant. Meestal komen we al eerder bij elkaar, eind oktober of begin november. Maar dat lukte dit keer niet. Vandaar dat je deze Adder pas eind januari ontvangt.

Mocht je ideeën hebben voor artikelen in de volgende Adder? Je wordt van harte uitgenodigd je bijdrage te leveren. Nog fijner zou zijn wanneer je zitting wil nemen in de redactie, want we zoeken versterking.

Jan Nijman

Oer is stoer

Welke planten kun je eten? Kun je vuur maken zonder lucifers? Hoe overleef je in de natuur? Met die vragen in je achterhoofd kun je kinderen kennis laten maken met de natuur. Het is de kern van een project dat door de IVN afdeling Zwolle is ontwikkeld. Grietje Loof, voorzitter van de afdeling Hoogetveen werd enthousiast, en samen met Ans Lutgerink

maakte ze een plan. Er is subsidie aangevraagd voor materiaal-aanschaf en om een cursus te organiseren. Ans Lutgerink schrijft er over in deze Adder. En net op de dag van de deadline voor deze Adder, horen we dat de subsidie is toegekend. Heb je interesse? Neem dan contact op met Ans Lutgerink.

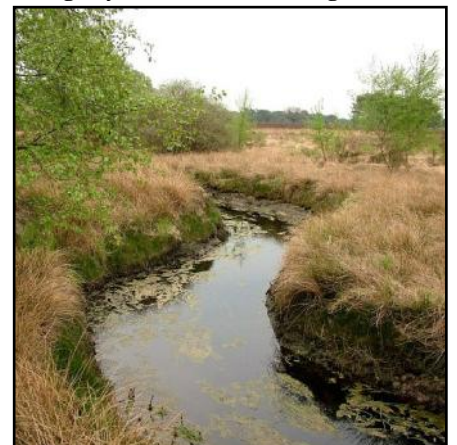
Gemeentelijk groenbeheer

In de vorige Adder hebben we je laten weten dat we contact willen zoeken met de gemeente over het groenbeheer en het bermbeheer. Inmiddels hebben we als bestuur een verkennend gesprek gevoerd met enkele ambtenaren van de gemeente. Bermbeheer en ecologisch beheer heeft ook de aandacht bij de gemeente. Westerveld zegt de bermen ecologisch te willen beheren. Daarom heeft de gemeente een bermbeleidsplan gemaakt. De volgende stap is het maken van een beheerplan. De ambtenaren willen kennis en energie die bij onze afdeling aanwezig is, graag inzetten om te komen tot een beter beheer. Wil je hierover meedenken, neem dan contact op met Albert Kerssies of Albert Raven.

Waar wij wonen

De eerste cursusavond van de nieuwe cursus 'Waar wij wonen' vindt deze week plaats. We beginnen met de bodem. Guido Nijhuis zal de eerste avond laten zien welke geologische processen belangrijk waren in onze regio: gletsjers, stuwwallen, keileem en veenvorming bijvoorbeeld. Vervolgens

Herinnering aan Cees Beunder

21 november 2014 is Cees Beunder op 75-jarige leeftijd in Soest overleden, waar hij na zijn verhuizing uit Wapse, de laatste paar jaar woonde. Veel leden zullen zich Cees herinneren als bevlogen natuurliefhebber, die altijd bereid was zijn kennis te delen met anderen. Dit deed hij altijd op een rustige, bescheiden manier. Wij hebben Cees begin 2003 tijdens de natuurgidsencursus leren kennen. Hij maakte deel uit van het cursusteam. Vanaf het begin hadden we een goede klik met hem.

Je kwam Cees vaak op de fiets tegen, karakteristiek gekleed in camouflagepak, met laarzen aan en een onafscheidelijk jagershoedje op zijn hoofd, op weg naar een van de plekken in de natuur in de omgeving die hij met grote regelmaat bezocht en die hij daardoor grondig heeft leren kennen. Hij was dag en nacht in het veld bezig met inventarisatie en observatie. Hij nam de tijd om je zijn observaties ook door te geven. Wat heeft hij veel mensen plezier gedaan met het vertonen van de opnames die hij maakte van dassen en vossen. Cees was

ook de trekker van de voormalige Ringslangenwerkgroep en jarenlang actief als overzetter van paden over de Ten Darperweg ter hoogte van Midzomer.

Vlak voor zijn vertrek naar Soest heeft hij een aantal leden van de voormalige natuurwerkgroep Diever al zijn favoriete plekken laten zien in het Drents Friese Wold zoals: een dassenburcht waar hij een observatiepost in de boom had gemaakt, een verborgen veentje waar begin juni honderden libellen uitsluipen en het biotoop van boommarters. Het Wapserveld was zijn meest favoriete gebied.

Wij hebben Cees een paar keer bezocht in Soest, de laatste keer was op 28 september 2014. Zijn gezondheid was al broos, maar wij hadden niet gedacht dat hij zo snel daarna zou overlijden. Met hem is een echt natuurmens heengegaan, waarvan wij en vele anderen veel hebben kunnen leren.

Margreet van der Valk en Ton Rutten

Nieuw project in voorbereiding

► storten we ons in vervolgbijeenkomsten op de cultuurhistorie, flora, fauna en beheer. Er is erg veel belangstelling voor de cursus, bijna 40 cursisten. Een aantal van die cursisten hebben zich meteen aangemeld als nieuw lid. We hopen dat we hen in de toekomst vaker kunnen ontmoeten.

Werkgroep Fotografie

Een ander succes was de cursus natuurfotografie die de werkgroep Korte Kursussen vorig jaar heeft georganiseerd. We willen dat die cursus een vervolg krijgt door met elkaar aan de slag te gaan in een werkgroep fotografie. Binnenkort – de datum is nog niet bekend – zullen we de traditionele digidia-draaideur organiseren. Albert Raven zal tijdens die avond meteen het startsein geven voor de nieuwe werkgroep.

Bestuurssamenstelling

We zijn naarstig op zoek naar nieuwe bestuursleden. Komend voorjaar – tijdens de jaarlijkse ledenvergadering – treden twee bestuursleden af. Het is heel jammer dat Henk Barendsen door ziekte zijn functie als penningmeester moet neerleggen. Mariken Hornman functioneert ondertussen al als plaatsvervangend penningmeester. Jan Nijman heeft te kennen gegeven zijn plaats in het bestuur te willen vrijmaken. We zijn dus op zoek naar twee nieuwe bestuursleden. Heb je interesse? Neem dan contact op met Jan Nijman.

IVN Westerveld heeft samen met de afdeling Hoozeveen een subsidie aangevraagd voor het project

Oer=Stoer:

Oer is Stoer is een serie activiteiten ontwikkeld door de IVN afdeling Zwolle om kinderen te laten ervaren hoe het is om in de oertijd te overleven en hoe handig de mens toen gebruik maakte van de natuur om zich heen. Dit Zwolse project is onlangs bekroond door de landelijke Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie.

Deze praktisch gerichte activiteit brengt kinderen en hun (groot)ouders bijeen in spel en fantasie in het omgaan met natuur en cultuurhistorie. Met Oer is Stoer ga je terug in de Oertijd. Je kunt deze Oertijd beleven met prehistorische vaardigheden. Hoe maak je vuur zonder lucifers? Welke planten kun je eigenlijk eten? Hoe gaat vlechten en weven? Wat kun je daarvoor allemaal vinden in de natuur om ons heen, ook nu nog? Jagen, sporen zoeken en nog veel meer praktische vaardigheden komen aan de orde.

Het plan is om in het Struinhuis in Hoozeveen met een groep jeugdleiders van beide afdelingen een instructiedag te volgen. Voel je je aangesproken door deze plannen

en wil je minstens graag de instructie dag volgen, meld je dan aan bij Ans Lutgerink.

Vervolgens bepalen de afdelingen zelf hoe en waar zij een middag Oer=Stoer gaan organiseren voor kinderen met hun (groot)ouders. In de subsidieaanvraag is een post aanschaf materiaal opgenomen. IVN Westerveld wil die middag graag gaan organiseren bij het Holtingerveld. Het Holtingerveld in Westerveld is door de archeologische waarden bij uitstek een plek om deze activiteit te organiseren. Hierover is al contact opgenomen met de schaapskooi. Een andere mogelijkheid is een samenwerking met het archeologisch centrum in Diever, ook daarover vindt overleg plaats. Nu maar hopen dat de subsidie wordt toegekend *.

Ans Lutgerink

* Zoals in het voorwoord van Jan Nijman al is vermeld, is de subsidie voor Oer=Stoer inmiddels toegekend.

IVN aan de slag met duurzaamheid

“Kijk eens goed om je heen: wat zie je?” We staan met een tiental IVN'ers in de grote tuin van natuurvriendenhuis Morgenrood in Oosterwijk. We zien bomen, struiken en planten. We horen vogels en zoeken naar diersporen. We snuiven de geur op van modder en nat gras. En rillen van de waterkoude, ook al staan we in de luwte van het NIVON-huis. Volgende vraag: “wat denk je dat het effect is van dit gebouw op de natuur?”

Arthur Hilgersom was jarenlang architect. Het bouwen voor de leegstand ging hem steeds meer tegenstaan. Nu is hij duurzaamheidsadviseur. Als actief natuurgids in Delft zal IVN vast hebben bijgedragen aan zijn keuze. Volgens Arthur horen natuur en duurzaamheid in ieder geval bij elkaar. Maar wat betekent dit voor ons werk als IVN'ers?

Onder water

Er zijn zo'n 50 IVN'ers afgekomen op het IVN-weekend 'Aan de slag met duurzaamheid', eind november. Ze krijgen enkele interessante presentaties voorgeschoteld, maar gaan vooral met elkaar in gesprek. Bijna iedereen heeft wel iets met 'natuur en duurzaamheid' en de meesten zijn er actief mee binnen de afdeling. Maar er zijn al zoveel organisaties die zich bezighouden met duurzaamheid. Kan IVN nog iets toevoegen? Zijn we niet het zoveelste opgeheven vingertje? Bij ons gaat het toch om natuureducatie: heeft IVN een eigen boodschap rond duurzaamheid?

Sjef Staps is onderzoeker bij het Louis Bolk Instituut en auteur van het boek 'Over de Crisis niets dan Goeds'. Hij stelt – in de interviews in zijn boek en tijdens zijn presentatie tijdens het weekend – indrin-

gende vragen. Bijvoorbeeld: “wanneer zal de Noordpool, als we niets doen aan de groeiende uitstoot van CO₂, in de zomer geheel ontdooien? En hoeveel denken jullie dat de zeespiegel dan stijgt?” De antwoorden brengen de urgentie van duurzaamheid heel dichtbij. Bij ongewijzigd beleid zou dit doemscenario over dertig jaar werkelijkheid kunnen zijn. De zeespiegel zou zes tot tien meter kunnen stijgen. Dan staat Nederland halverwege deze eeuw onder water: hoezo natuureducatie?

Veranderen: hoe doe je dat?

Paul Hendriksen is een van de grondleggers van Transition Towns in Nederland. Hij bouwt samen met anderen aan een wijkje met Aardehuizen in Olst. Paul vergelijkt natuurlijke processen met sociale processen. Wat is er nodig om verandering op gang brengen? Hoe kun je mensen mobiliseren en organiseren om zelf aan de slag te gaan met duurzaamheid?

Mensen die dat deden, zijn de boer en boerin van 'De Groote Voort' in Lunteren. Zij tartten alle wetten van de Nederlandse landbouwpolitiek door het traditionele veeteeltbedrijf van de familie om te vormen naar een bedrijf waar de koeien weer een naam hebben. Waar de dieren niet preventief antibiotica krijgen toegediend. Waar natuurlijke systemen in de bodem en de vegetatie zich herstellen. Waar koeien nog gedekt worden door de stier in plaats van met een rietje. Door na te denken en te (durven) experimenteren met dier- en natuurvriendelijke methodes en met

een ongelooflijke hoeveelheid energie, dwarsheid, optimisme en geloof in eigen kunnen. Het kan!

En IVN?

Binnen IVN Gooi e.o. is een duurzaamheidsgroep actief. Het afdelingsblad De Kleine Ratelaar was er in oktober aan gewijd en op de afdelingssite heeft de groep een eigen plek. Men begon met een nulmeting onder de werkgroepen. Het draagvlak voor duurzaamheid bleek groot, maar het is nog niet vanzelfsprekend er in de eigen activiteiten aandacht aan te besteden. De duurzaamheidsgroep gaat nu adviseren.

Er is al veel bedacht. In 2008 kwam er een brochure uit van onze Vlaamse zusterorganisatie over duurzaamheid in excursies. Sommige afdelingen organiseren klimaat- of kringloopwandelingen. Er zijn milieuprojecten op scholen. Veel afdelingen zijn lokaal betrokken bij 'groene platforms' of andere samenwerkingsvormen zoals een regelmatig 'duurzaamheidscafé'. Sommige afdelingen hebben het eigen onderkomen energieneutraal gemaakt en IVN Almelo bouwt samen met vijf groene organisaties

aan een duurzaam 'Natuurhus'. In diverse regio's zijn trainingen om IVN'ers te helpen bij de vraag wat de specifieke invalshoek van een IVN-afdeling kan zijn bij duurzaamheid en hoe we dit thema het best kunnen inbouwen in bestaande activiteiten.

Landelijk heeft een werkgroep de module 'Mens, Milieu en Maatschappij' van de natuurgidsencursus herschreven. De nieuwe module komt dit jaar beschikbaar voor de cursussen. De pagina over duurzaamheid op OnsIVN wordt verder gevuld o.a. met de resultaten van het weekend 'Aan de slag met duurzaamheid'. En er komt een inspiratieboekje met duurzaamheidstips voor de afdelingen. Zo krijgt duurzaamheid langzaam aan een eigen IVN-inkleuring.

De invloed van natuurvriendenhuis Morgenrood op de omringende natuur bleek trouwens – het zal

jullie niet verrassen - aanzienlijk. Gebouwen geven warmte af, beïnvloeden de waterhuishouding, geven uitspoeling van materialen, veroorzaken schaduw en luwteplekken, trekken mensen en dieren aan. En uiteraard is er ook nog een fors milieueffect. Genoeg om over na te denken.

Rien Cardol

Verwijzingen:

- -Sjef Staps: 'Over de crisis niets dan goeds'. Uitgever: Christofoor Uitgeverij, Zeist. (ISBN: 9789060386941)
- Irene van de Voort: 'De boerin vertelt, een zoektocht naar het echte boerenleven'. Uitgever: Regioboek/BDU Boeken, Barneveld, 2012. (ISBN: 9789087881764)
- De Kleine Ratelaar, afdelingsblad IVN Hilversum, oktober 2014. Website: www.ivn.nl/afdeling/gooi-en-omstreken.
- CVN (Vlaanderen): 'Samen op weg: duurzame ontwikkeling in een natuurexcursie', Antwerpen 2008. Een brochure - i.s.m. IVN Nederland - over hoe je tijdens een excursie op een ontspannen manier aan-

dacht kunt besteden aan duurzaamheidsvragen.

- Website www.natuurhusalmelo.nl. IVN bouwt samen met vijf andere 'groene verenigingen' In Almelo aan een duurzaam natuurhus, tevens centrum voor natuur- en milieu educatie.
- Pagina over duurzaamheid op de IVN-website: www.ivn.nl/afdeling/intranet/informatie/activiteiten/natuur-duurzaamheid.

NB: Een aardige bijkomstigheid van het IVN duurzaamheidsweekend was de aanwezigheid van enkele IVN'ers die ook actief zijn in NIVON. Er zijn nu afspraken gemaakt voor een experiment met gezamenlijke Scharrelkidsvakantieactiviteiten in natuurvriendenhuisen. NIVON wordt landelijk huisgenoot van IVN aan de Plantage Middenlaan in Amsterdam. Opmaat voor verdere samenwerking?

“De provincie Drenthe en de gemeente Westerveld hebben op 20 juni 2013 de Havelterberg onthuld als derde aardkundig monument in Drenthe. De Havelterberg, met zijn bewogen geschiedenis, is een van de meest prominente stuwwal-restanten in de provincie Drenthe. Het landschap laat verschillende aardkundige en cultuurhistorische ontwikkelingen zien van 150.000 jaar geleden tot nu.”

De ware natuurliefhebber kijkt verder dan het oppervlak. De ondergrond bepaalt voor een belangrijk deel welke soorten en kunnen leven. De provincie Drenthe heeft een enthousiast team Milieu, Bodem en Energie. Zij doen op allerlei manieren hun best om de beschikbare kennis te verspreiden.

Voorjaar 2014 hebben we met drie personen van IVN Westerveld deel kunnen nemen aan de Basiscursus Aardkundige Waarden aangeboden van de provincie Drenthe. In totaal waren er zo’n 35 cursisten vanuit verschillende organisaties. Naast professionals van Staatsbosbeheer, gidsen en vrijwilligers IVN, Drents Landschap, Nationaal beek/ en esdorpenlandschap Drentsche Aa, Staatsbosbeheer en Geopark de Hondsrug.

De cursus bestond uit 4 ochtenden

theorie en een veldwerkdag als afsluiting. Het begon in mei en eindigde in juni. Bijeenkomsten waren op het Provinciehuis in Assen.

Docent was Enno Bregman, fysische geograaf in dienst bij de Provincie en bij de Universiteit van Utrecht. De afgelopen jaren heeft Enno Bregman promotieonderzoek gedaan naar de geologie van Drenthe, met name in het gebied van de Hondsrug.

Het doel van deze cursus was onder meer om de persoonlijke kennis van de deelnemers te vernieuwen op basis van de uit dit onderzoek verkregen inzichten. Dus gingen we miljoenen jaren van geologische geschiedenis door om enigszins te begrijpen wat zich in Drenthe heeft afgespeeld.

Het zout in de ondergrond, drie ijstijden met het daarbij behorende klimaat en de menselijke invloed, hebben het Drentse landschap gemaakt tot wat het nu is.

We hebben geleerd dat Drenthe geologisch bijzonder interessant is. Maar ook geleerd wat er globaal met de aardkorst is gebeurd. En welke factoren daarbij van belang waren. Wonderbaarlijk veel kennis is er over processen die zich honderd duizenden en miljoenen jaren

geleden hebben afgespeeld. Via pollenanalyse is veel bekend over het klimaat dat er heerste. Wat mij aansprak was een detail, namelijk een Servische meneer. Deze meneer Milankovitch, bepaalde de Milankovitch-variabelen en berekende wat de oorzaken zijn van de ijstijden. Hij rekende 40 jaar op papier net voor de computer zijn intrede deed. Hij publiceerde begin jaren '40 zijn berekeningen.

De provincie heeft serieuze plannen om de Basiscursus Aardkundige Waarden dit voorjaar voor onze regio, Zuid West Drenthe, nogmaals aan te bieden. De cursuslocatie zal in de gemeente Westerveld worden gezocht.

Op de website van de provincie is al het een en ander te vinden over aardkundige waarden:

<http://www.provincie.drenthe.nl/onderwerpen/natuur-milieu/bodem/aardkundige-waarden/>

Ongetwijfeld zal hier de cursus worden aangekondigd. Wij zullen dat ook doen op de website van IVN Westerveld.

Albert Raven

Overige deelnemers IVN Westerveld waren: Ton Rutten en Meindert Drijfholt

Jonge jeneverbessen

“Ik heb een leuke klus voor je als je straks met pensioen bent. Jonge jeneverbessen inventariseren. De Universiteit Groningen doet onderzoek naar verjonging”, aldus Albert Henckel, zowel van SBB als IVN.

Jarenlang gingen we er in Nederland van uit dat de jeneverbessen niet verjongden, maar de laatste jaren gaat het in sommige gebieden in Nederland weer heel goed met de verjongvergeetging. Met als koploper het Dwingelderveld, maar dat wist ik nog niet toen ik begon met de inventarisatie. Allereerst vak 33, een gebied dat grenst aan de heide van het Dwingelderveld en aan de oostzijde. Het gebied kent van nature weinig reliëf. Het onderzochte gebied is 6,7 ha groot.

Vak 33 is aangeplant in 1969 met voornamelijk Fijnspar, aangevuld met Douglasspar en Sitkaspar. Ongeveer 15 à 20 jaar geleden is het vak weer gekapt om de heide te vergroten. Dit gebeurde gefaseerd en met de hand (motorzagen). De bodem kan destijds wel wat omgewoeld zijn doordat machinaal de overblijvende takken op hopen werden geschoven. Er stonden toen absoluut geen jeneverbesstruiken in vak 33 (Maarten Perdeck). En in deze dynamiek zijn de eerste jeneverbessen gekiemd. In vak 33 telde ik 66 jonge struiken, hoewel de meeste al wel 20 jaar oud waren.

Van de aangetroffen jeneverbesstruiken werden de gegevens vastgelegd overeenkomstig het model van de universiteit Groningen. Elke struik werd voorzien van een uniek nummer. De metalen tags zijn ongeveer 10 cm vanaf de stam in zuidelijke richting verstoppt. De struiken werden gefotografeerd in noordelijke richting, de GPS-coördinaten vastgelegd in Amersfoort-coördinaten. De foto's werden genummerd overeenkomstig de tags. Van elke struik wordt de stamdiameter vanstgelegd, de hoogte en de doorsnede van de struik in twee richtingen. Ook wordt eventuele vraat- en veegschade vastgelegd. En al deze gegevens worden door de RUG verwerkt in een Dbase. Door de populatie jarenlang te volgen en te registreren krijgen we zicht op de ontwikkeling van de jonge struiken.

Na vak 33 had ik de smaak te pakken en in overleg met de RUG en Ronald Popken van Natuurmonumenten heb ik inmiddels een gebied op de Dwingelose heide in telling. Dit gebied grenst aan het fietspad langs de Oude Hoogeteensedijk en langs het fietspad naar de Davidshoeve. De jonge struiken komen hier vooral voor in een strook van 100 m vanaf het fietspad, wat maakt dat ik heel veel vragen van voorbijgangers heb gekregen. Maar dat maakt het als IVN'er ook extra leuk. Je kunt de mensen dan wijzen op piepkleine

struikjes van nog geen 10 cm groot, van struikjes van 30 cm en al besdragend. Want op dit deel van de Dwingelose heide is de verjonging nog volop aan de gang. Tijdens de meting in het eerste jaar was de kleinste 8 cm lang; inmiddels heb ik er meerdere struikjes van 3 tot 4 cm gevonden. En dat brengt mij bij de grote hoeveelheid jonge struiken. Ik heb er nu meer dan 500 stuks getagd, op de foto gezet, ingemeten en vastgelegd. Een hele klus dus en ik ben blij dat ik nu hulp krijg.

En tenslotte wil ik nog wijzen op de site van het Jeneverbessengilde. Zo'n 10 jaar geleden werd het gilde opgericht nog met de gedachte dat de jeneverbessen bescherming behoefde. Te beginnen met inventarisatie, maar ook door gericht beheer. Hun site is meer dan lezenswaardig. Zie: www.jeneverbesgilde.nl.

Henk Barendsen

De laatste jaren neemt de discussie over de komst van groot wild zoals edelherten en wilde zwijnen in omvang toe. Europees speelt Rewilding van grotere gebieden een toonaangevende rol en in Drenthe komt de discussie van groot wild steeds vaker in beeld. Tot nu toe geldt echter voor heel Drenthe een nulstandbeleid, dat wil zeggen dat de grote wilde grazers niet welkom zijn. En als ze spontaan komen moeten ze worden afgeschoten. Voor veel “groene burger” een slecht te accepteren beleid. Gelukkig is er eind vorig jaar een ander Drentsche Beleid vastgesteld.

Naar een ander Faunabeleid in Drenthe.

In het eerste Beheer- en Inrichtingenplan (BIP) voor het Drents Friese Wold uit het jaar 2000 stond in de lange termijn visie reeds beschreven dat er op termijn binnen dit natuurgebied plaats zou moeten zijn voor de grote wilde grazers. Wanneer het zover zou kunnen zijn stond niet beschreven. Het tweede BIP is opgesteld in

2011 en 2012. De lange termijn visie werd aangescherpt. “Het wensbeeld voor 2022 voorziet daar in naast de genoemde vergroting van natuurlijke begrazing ook in het herbergen van wilde grazers, zoals edelhert, damhert, mogelijk wisent en wild zwijn”, aldus het BIP. Het Overlegorgaan heeft bij het vaststellen van dit BIP gevraagd om een verkennend onderzoek naar groot wild. Naast dit verkennend onderzoek voor het Drents Friese Wold heeft de Provincie Drenthe zijn Flora-en faunabeleid de afgelopen twee jaar opnieuw beschreven. Daarin wordt gepleit voor de vrije komst van grote wilde dieren en het opheffen van het nulstandbeleid.

Op 17 december 2014 is de Provinciale Staten van Drenthe met een grote meerderheid (35 voor, 4 tegen) akkoord gegaan met het opheffen van de nulstand voor edelherten en damhert, mits er een soorten effect rapportage (SER) wordt opgesteld. Het opstellen van een SER voor de komst van wild zwijn werd echter in dezelfde vergadering (nog) afgewezen met 31

tegen 8 stemmen.

Grote wilde grazers, een aanwinst voor Drenthe.

Reeds in 2001 is het eerste onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheid van de komst van wild zwijn en edelhert naar het Drents Friese Wold. Onze vraag als beheerders was toen of er voldoende voedsel en rust voor deze diersoorten aanwezig zou zijn om te overleven en hun natuurlijke gedrag te kunnen vertonen. Hieruit bleek toen al dat er voedsel en ruimte genoeg was voor edelhert en wild zwijn en dat een minimale populatie van circa 150 dieren vanuit ecologie gezien geen belemmerende factor zou zijn. Staatsbosbeheer vroeg toen echter nog wel om enige tijd om hun bossen nader om te mogen vormen naar een natuurlijker bos.

In de recente rapportage van het verkennend onderzoek (2014) staat; ‘het Drents Friese Wold is in de huidige situatie al zeer geschikt als leefgebied voor ree, damhert, wild zwijn en edelhert. Alle soorten dragen bij aan de ecologische waarde van het gebied en brengen meer diversiteit in de begroeiing. De grote grazers hebben een sleutelpositie in het aanbrengen van structuur in de natuurlijke bossen.

Naast de ecologische voordelen zal het toerisme in Drenthe er wel bij varen. De aantrekkelijkheid van het kunnen zien van edelhert en wild zwijn geeft een extra natuurbeleving in onze streek. De Recreatieondernemers hebben zich dan ook niet onbetuigd gelaten in de Provinciale Staten. Drenthe krijgt met zijn ‘wildere natuur’ een spannender natuur. Wie éénmaal een edelhert heeft gezien zal dat nooit meer vergeten, een indrukwekkende belevenis die voor altijd in je

geheugen zal zijn gegriefd.

Landbouwschade en verkeersveiligheid.

Het zal duidelijk zijn dat de komst van wilde grote grazers zijn effecten kan hebben op de aangrenzende landbouwgronden. Je zal maar een rotte wilde zwijnen in je aardappelveld krijgen te foerageren. Die kunnen in enkele nachten een behoorlijke schade veroorzaken. Omdat de nulstand voor wild zwijn vooral door toedoen van de LTO wordt gehandhaafd hebben we voorlopig dit probleem nog niet. Edelherten en damherten zullen aanmerkelijk minder schade veroorzaken, mits de stand van deze dieren niet te hoog zal oplopen. Naast een relatief lage stand zal lokaal echter wel een raster moeten komen ter voorkoming van schade. Daarnaast is het goed functioneren van een Fauna schadefonds een noodzaak.

Voor het verkeer zal de relatief lage stand ook gunstig zijn, minder dieren geeft minder ongevallen. De Provinciale weg Emmen—Drachten wordt uitgerasterd, op de meeste binnenwegen is de snelheid van 60 kilometer nu al een feit. Dit is een passende snelheid bij de aanwezigheid van grote wilde dieren.

Hoe nu verder??

Allereerst zal voor het gebied van het Drents Friese Wold nu een verdere uitwerking plaats vinden met betrekking tot de komst van edelhert en damhert. Hier wordt in 2015 een Soort Effect Rapportage per diersoort uitgewerkt.

Volgens het Verkennende onderzoek uit 2014 blijkt het lastig, zo niet onmogelijk, om een wilde kudde wisenten te herbergen in het Drents Friese Wold. Omdat zij naar verwachting niet hun natuurlijke gedrag kunnen vertonen, wordt voorlopig afgezien van herintroductie. Wij blijven zeer geïnteresseerd in de Pilot die begin van dit jaar op de Veluwe gaat lopen, daar worden in maart wisenten geïntroduceerd in een gebied. Het is niet te verwachten dat het edelhert op spontane wijze binnen ruim 25 jaar het Drents Friese

Wold zal weten te vinden. Daarom wordt nu ingezet op het nabootsen van de spontane komst, door de mogelijkheid te verkennen van herintroductie van 10 tot 15 herten. Door het nabootsen van de spontane komst kan daarna op natuurlijke wijze een populatie ontstaan.

De bewoners zullen meer betrokken worden bij de uitwerking van het Plan van Aanpak. De communicatie in de regio over de mogelijke komst van de grote wilde grazers zal worden geïntensiveerd.

Naar verwachting ligt er eind 2015 een goed uitgewerkt Plan van Aanpak. Met spanning wacht ik de ontwikkelingen daarna af. Wanneer komen de eerste wilde grazers zich in het Drents Friese Wold melden of wanneer worden de eerste edelherten gebracht?? De Recreatieondernemers pleiten voor een snelle komst. En dat ben ik wel met hen eens. Onbekend maakt onbemind, of beter 'bekend maakt bemind'. Laat ze maar komen.

Albert Kerssies

Muizen genoeg?

Als we praten over het aantal muizen dat er is, praten we als werkgroepen van de Vogelwacht Uffelte e.o. vooral over hoeveel voedsel er is voor de steenuilen en kerkuilen. Binnen de werkgroepen wordt hier dan ook regelmatig over gesproken.

De steen- en kerkuilenwerkgroepen van de Vogelwacht Uffelte e.o. zijn al vele jaren actief en van jaar tot jaar verschilt het aantal broedsels en daarmee het aantal jongen. Maar per jaar kan er ook erg veel verschil zitten in de grootte van broedsels. 2014 was een geweldig goed jaar. Veel muizen..., maar hoe kan dat dan? Ten eerste hadden we een heel zacht winter van 2013 op 2014. Geen noemenswaardige vorst en sneeuw, maar ook niet heel erg nat. Dus een rustig winter wat ideaal is geweest voor de muizenstand en daarmee ook de uilenstand.

De kerkuil en muizen

De kerkuil die erg afhankelijk is van het aanbod in aantallen veldmuizen heeft het ene jaar een goed jaar en het jaar erop kan een behoorlijk slecht jaar zijn. De veldmuizenstand is o.a. afhankelijk van de 3-jaarlijkse cyclus in de stand. Deze cyclus bouwt op in 3 jaar, met in het derde jaar een piekjaar. In dat jaar zien we vaak veel nesten met grote aantallen jongen. In een normaal jaar leggen

de kerkuilen 3 tot 5 eieren en komen er ongeveer evenveel jongen groot die uitvliegen. In een piekjaar komen we naast nesten van 3 tot 5 jongen ook nesten tegen met 8 of 9 jongen. In 2014 hadden we zo'n jaar. Waar we in 2013 (na twee strenge winters met veel en langdurige vorst) maar 20 uitgevlogen jongen hadden in het kerkuilengebied, gingen we in 2014 gelukkig weer flink in de lift, met in totaal 144 uitgevlogen jongen. Een geweldig jaar dus na twee jaar van afname in het aantal broedgevallen en jongen.

De steenuil en muizen

De steenuilen zijn iets minder selectief m.b.t. het voedsel in vergelijking tot de kerkuilen. Bij de steenuilen is het dan ook vaak minder goed te zien wanneer het een goed muizenjaar is. Het enige waar we dit een beetje aan kunnen zien is de hoeveelheid jongen die uitvliegen t.o.v. het aantal eieren dat gelegd is. In een normaal jaar, met normaal voedselaanbod zijn de nesten van de steenuil 3 tot 4 eieren en dus 2 tot 4 jongen. (niet alle eieren komen uit). In 2014 konden we echter een duidelijk verschil zien bij de steenuilen, omdat er behoorlijk veel nesten waren (in verhouding tot andere jaren) met 5 of 6 eieren. In het land was zelfs

een primeur in steenuilenland met maar liefst 8 jongen in een nest. Al deze jongen zijn ook uitgevlogen. Dit zegt wel iets over het voedselaanbod en vooral dus de muizenstand. Opvallend was dat er veel

nesten waren waar grote voorraden muizen lagen. Bij de steenuilen waren er vooral veel bosmuizen als prooi aangevoerd. Dit komt door een mastjaar m.b.t. de bosmuizen. Dat houdt in dat er erg veel beukennootjes, eikels e.d. aanwezig waren in het najaar van 2013, waardoor de bosmuizen veel voedsel hadden en dus in 2014 in grote hoeveelheden aanwezig waren. In 2013, na twee strenge winters, hadden we nog maar 90 jongen die uitvlogen. In 2014 herstelde dit gelukkig behoorlijk met maar liefst 134 uitgevlogen jongen. Dit was na 2011 het beste jaar qua uitgevlogen jongen bij de steenuilen. Dit mede mogelijk gemaakt door de muizenstand.

Erwin Bruulsema

Samen op vakantie in de natuur

Houd je van kamperen? Van reizen? En van de natuur? Het aantrekkelijke reis- en kampeerprogramma van KNNV staat open voor IVN'ers. Samen op excursie, maar ook met alle ruimte om zelf dingen te ondernemen. Het kan!

Kamperen samen in de natuur

Vind je het leuk om met andere mensen op excursie te gaan? Overweeg dan eens mee te gaan met een kampeervakantie, georganiseerd door een aantal enthousiaste leden van de KNNV. Je kiest voor een vakantie in een mooi natuurgebied in Europa en kampeert in een tent, caravan, camper of verblijft in een huisje of appartement in de buurt van de camping.

Ieder jaar zijn er ongeveer 15 bestemmingen. Variërend van een paar dagen tot twee weken. In Nederland, Frankrijk of elders in Europa. Altijd in een schitterend gebied. Je reist er zelf heen en zorgt voor je eigen eten en drinken. Met iedere dag de mogelijkheid mee te gaan met een (deel van de) groep en te kiezen uit één van de wandel- of fietsexcursies in de omgeving. Je kunt je wensen voor het programma 's avonds bij de gezamenlijke koffie of chocolademelk kenbaar maken.

Kamperen is een goedkope manier

van vakantievielen, dicht bij de natuur. Omdat de kampeervakanties voor en door leden van KNNV en IVN worden georganiseerd kunnen we de inschrijfkosten beperken tot een paar tientjes. Daarvoor krijg je de gezelligheid en kennis van de andere deelnemers.

Kijk eens op

www.knnv.nl/kampeervakanties.

Daar zijn ook de e-mailadressen en telefoonnummers te vinden waar je met vragen terecht kunt.

Mooie natuurbestemmingen wereldwijd

Je kunt ook kiezen voor een hotelreis. De Algemene Reiscommissie (ARC) van KNNV organiseert reizen naar prachtige natuurbestemmingen wereldwijd. Het vervoer naar en op de plaats van bestemming is geregeld. Je maakt – als je wilt – samen excursies in de omgeving van het verblijf of reist door een land. Er is altijd een KNNV reisleader en als dat nodig is een goede plaatselijke gids. De meeste reizen gaan naar plaatsen binnen Europa, maar er zijn ook altijd enkele reizen binnen Nederland en buiten Europa.

Alle reizen zijn volledig inclusief. De ARC van KNNV doet niet aan 'prijzen vanaf'. Voor het reisprogramma kun je terecht op: www.knnv.nl/arc.

De veldmuis

Gelukkig zijn ze niet, de boeren in Friesland. Veldmuizen maken van hun grasland één grote modderpoel. Eerst de ganzen, nu de veldmuizen: alleen maar ellende!

De oorzaken?

1. We hadden een topjaar voor de muizen. Hun predatoren konden de goei van de muizenpopulatie niet aan.
2. Roofvogels werden illegaal bejaagd. Er waren dus nog minder predatoren beschikbaar voor de grote populatie veldmuizen.
3. Door het kunstmatig laag houden van de waterstand in de graslanden, lopen muizenholen niet onder. Geen muis verdrinkt of behoeft weg te vluchten van zijn vertrouwde weiland. Bovendien zijn de veldmuizen dol op gras. Hoe malser het gras, des te lekkerder ze vinden. Het malse, voedzame gras door de Friese boer gekweekt is voor hen een lekkernij.

Een goed muizenjaar leidt weer tot een goed raafvogeljaar. En dit zorgt er op zijn beurt weer voor dat het aantal veldmuizen zal afnemen, tot dat het aanbod van veldmuizen te klein is voor de vraag. Het aantal predatoren daalt, het aantal veldmuizen stijgt. De cirkel is weer rond.

Jaap Stekelenburg

In maart 2015 zijn er waterschapsverkiezingen, in onze regio is dat voor het Waterschap Reest en Wieden. Een van de deelnemende partijen is Water Natuurlijk. Deze partij is met steun van diverse natuur- en milieuorganisaties opgericht om de belangen van natuur, milieu, landschap en recreatie in de waterschappen beter te behartigen. Albert Kerssies, bestuurslid van IVN Westerveld is tevens kandidaat voor Water Natuur-

lijk Reest & Wieden.

Op 18 maart 2015 zijn er nieuwe Waterschapsverkiezingen. Water Natuurlijk (WN) is één van de partijen die daaraan mee doen. WN is in 2008 opgericht door diverse natuur- en recreatieorganisaties (o.a. Natuurmonumenten, Provinciale Landschappen, Sportvisserij en de Milieufederaties) om een partij neer te zetten die zich inzet voor schoon, gezond, veilig en betaalbaar water met ruimte voor beleving. Zonder dat ze zich verbonden met een Politieke partijen, want water moet geen politiekgekleurd onderwerp zijn.

Bij de vorige verkiezingen in 2008 was Water Natuurlijk landelijk de grootste partij. De kandidaten van Water Natuurlijk Reest & Wieden zijn: Obe Brandsma, Paul van Eijk, Geertje Veenstra, Albert Kerssies, Henk Wiebe van der Meulen, Cees Slottje, André Westerdijk, Gellius

Buist en Wouter de Ruijter.

Wat hebben we bereikt?

De laatste jaren zijn binnen het gebied van Reest en Wieden mooie resultaten bereikt zoals het beekherstel van de Vledder Aa, het Oude Diep (o.a. Stadsrandzone Hoogeveen) en de Reest, herstel van de waterhuishouding in combinatie met waterberging in het Dwingelderveld, inrichting nieuwe natuur in combinatie met waterberging in de Beulakerpolder en de polders Wetering-Oost en -West en de realisatie van diverse vistrappen (o.a. Stroink) en natuurvriendelijke oevers. Daarnaast zijn we landelijk koploper met het zuiveren van afvalwater (rioolwaterzuiveringen).

Speerpunten Water Natuurlijk

Waterschap Reest & Wieden heeft een bijzonder werkgebied met veel bos en natuur en liefst drie nationale parken. WN zet zich in voor gezond water voor mens en milieu. Door watervervuiling en verdroging zijn veel soorten planten en dieren verdwenen. Wij willen de waterkwaliteit verbeteren en de natuurwaarden herstellen. WN streeft naar ruimte voor beleving (wandelen, vissen, fietsen, zwemmen, kanoën schaatsen, enz.) op en rondom het water. Vervuiling moet zoveel mogelijk bij de bron worden aangepakt. Voor schoon en helder water moet de uitspoeling van mest en bestrijdingsmiddelen uit de landbouw verder worden teruggebracht. In gemalen sneuvelen veel vissen. Wij vinden het belangrijk dat vissen veilig langs gemalen en stuwen kunnen zwemmen, van de plek waar ze opgroeien naar het

gebied waar zij zich voort willen planten. Dit voorkomt ook onnodig dierenleed. Met herstel van de natuurlijke inrichting van de Drentse beekdalen en het inrichten van tijdelijke waterberging zoals het Dwingelderveld en het Reestdal wil WN wateroverlast in Meppel zoveel mogelijk voorkomen. Wij willen hiermee tijdig inspelen op de klimaatverandering (meer regen in korte tijd). Dit maakt het waterbeheer niet alleen duurzamer, maar bespaart ook kosten. WN wil samen met de bewoners invulling geven aan ruimte voor beleving van water in dorp en stad, zoals het inrichten van visstekken, mooie natte stadsnatuur en doorgaande schaats-, wandel- en kanoroutes. Onlangs is besloten tot een fusie met Waterschap Groot Salland. Water Natuurlijk heeft tegen gestemd, omdat wij vinden dat in een Waterschap van Assen tot Deventer de betrokkenheid met bewoners verloren gaat. Groot en op afstand is niet ons ideaal!

Voor meer informatie over Water Natuurlijk en de verkiezingen: www.waternatuurlijk.nl/reest-en-wieden/

(A.Kerssies)

Hermeandering Vledder Aa

Waar wij wonen

“Maar al te veel Nederlanders beseffen nog niet, in welk heerlijk land zij het voorrecht hebben te leven... Wat heeft ons land een groote verscheidenheid van prachtige en boeiende landschappen!” Zo begint Jac. P. Thijssen zijn inleiding in het in 1937 uitgegeven album ‘Waar wij wonen’. Er is zo veel moois te beleven, zo betoogt hij: ‘Zuid-Limburg, Twente, den Gelderschen Achterhoek, het rievierenland...’ Hij beschrijft hoe landschappen ontstaan zijn, welke bijzondere planten, dieren en landschapsvormen je kunt vinden.

Zo noemt hij de zevenster

(*Trientalis europea*): “Die vinden we in grooter aantal in Twente en nog weer veel meer in Drente, het land van de hunebedden, de provincie die wel het meest beroemd is om zijn oudheden. En die oudheden zijn dan niet alleen de hunebedden, de steenen bijlen, de urnen en allerhand andere overblijfselen van kleding, huisraad, wapens en werktuigen van de oudste bewoners van ons land, maar ook allerlei merkwaardige planten en dieren, die er nog leven in vrijwel ongerepte natuur.”

Thijssen, die dan al 72 jaar is, is nog steeds verwonderd over de rijkdom en variatie van het Nederlandse landschap en natuur. Alle landschapstypen komen in zijn album aan bod: rivieren, moerassen, bossen en beken, duin, zand en ten slotte het Zuid-Limburgse krijtland. Hij heeft het landschap zien veranderen.

Zo beschrijft hij hoe de zandverstuivingen zijn bedwongen zoals bij de Loonsche en Drunensche duinen, het Balinger en Mantinger Zand en de duinen van Appelscha’. “In vroeger tijden is er over die zandverstuivingen heel wat te doen geweest en de beteugeling ervan heeft heel wat wetten en reglementen en subsidies noodig gemaakt. ...Tegenwoordig hoeven wij ons over die dingen niet zo beducht meer te maken. De ergste zijn bedwongen; de overige kunnen wij nu beter begrijpen en bewonderen, zoodat wij ze zelfs als natuurmonumenten behouden.”

In het boek uit hij terloops zijn zorgen over de bedreiging van onze natuur. Zo maakt hij zich sterk voor de Jeneverbes, ‘de eenige conifeer die echt wild in ons land voorkomt... Allerlei oorzaken werkten samen om dezen merkwaardigen boom uit de beschaafde West-

Europeesche wereld te doen verdwijnen...en viel natuurlijk in den laatsten tijd vooral als slachtoffer van ontginning en bebossing. Een jaar of twintig geleden kon ik me nog wel kwaad maken, als ik allereendigste grove dennenplantages, waar nooit iets van terecht kon komen, aantrof op een plek, waar ik vroeger nog monumentale jeneverbessen had gekend.”

De verwondering voor variatie in het landschap, de dieren en planten zijn een rode draad in zijn beschrijving van het Nederlandse landschap. Terloops noemt hij hoe landschappen ontstaan zijn. En hij

steekt zijn zorgen over het behoud van de natuur niet onder stoelen of banken.

In de cursus ‘Waar wij wonen’ gaan we een vergelijkbare ontdekkingstocht door onze omgeving maken: het ontstaan van het landschap, de cultuurhistorie, dieren, planten en het beheer. Natuurlijk kunnen we nooit tippen aan de bevologenheid van Thijssen. Maar we hopen toch iets van onze verwondering over onze omgeving over te brengen bij de cursisten. De titel van de cursus is niet alleen ontleend aan dit boek, maar ook aan een gelijknamige cursus die de afdeling Zuidlaren heeft uitgevoerd. Daar was de cursus een succes.

Jan Nijman

Bezoekerscentrum “De Wieden”

Natuurwerkdag 2014 een succes

De Natuurwerkdag op 1 november 2014 in de Kraaiheidepollen bij Appelscha was een succes met meer dan 100 vrijwilligers, waaronder 65 kinderen. Door het warme weer liet ook de adder zich zien.

De jaarlijkse natuurwerkdag op de eerste zaterdag in november is een landelijk fenomeen georganiseerd door Landschapsbeheer Nederland, IVN en natuurbeherende organisaties. Ruim 100 vrijwilligers hadden zich bij ons opgegeven. Daaronder waren volwassenen die als natuurliefhebber vaak langs het stukje natuur kwamen, dat deze dag zou worden aangepakt. Ook waren er ouders met jonge kinderen en een aantal mensen met een licht verstandelijke beperking samen met hun begeleidster. Daarnaast verschillende groepen deelnemers: De Groenzoekers van IVN Ooststellingwerf en de scoutinggroepen De Biezenhutters uit Oosterwolde en de Schultegroep uit Diever. Samen goed voor zo'n 65 kinderen. Niet alleen het grote aantal deelnemers was een succes. Ook het weer werkte mee: in de zon, in T-shirt, bij 19 graden. En dat in november!

Berken verwijderden

Als gebied was dit jaar de Kraaiheidepollen bij Appelscha uitgekozen. Een klein natuurgebied met heide, vennen en stuifzand aan de rand van het Nationaal Park Drents-Friese Wold. We zijn aan het werk gegaan op een lange vrij smalle strook heide met wat jeneverbessen. Er dicht tegen aan ligt een prachtig vennetje waar aan de rand beenbreek en gagel groeit en zomers de waterlelies op het water drijven. Het is een gebied waar adders en ringslangen zich thuis voelen. Door de opslag van

jonge boompjes dreigt de heide daar te verdwijnen.

Er is hard gewerkt om de vele jonge dennen en berken te verwijderen. De dennen van soms wel vier meter hoog waren een uitdaging waar met name de scouts zich op uitleefden. Zagen, knippen, trekken en verslepen naar de rand van het bos. De aanwezigheid van Andries van der Veen, bekend als 'de slangenman' gaf de dag een extra tintje.

Ringslangen en adders

De dag werd begonnen met uitleg over de activiteiten en Andries gaf uitleg over ringslangen en liet slangen op sterk water zien. De 100 vrijwilligers werden daarop in vier groepen ingedeeld. Deze rouleerden, zodat elke groep ook onder de leiding van Andries aan de slag kon met het maken van een zogenaamde broeihoop.

Een broeihoop, bestaande uit lagen kleine takjes en bladeren afgewisseld met houtsnippers, wordt door ringslangen graag gebruikt om hun eieren in te leggen. Ook hazelwormen willen hier wel schuilen of hun jongen in af zetten. Door de broei (en door zonnewarmte) worden de eieren uitgebreed.

De optimale temperatuur hiervoor is tussen de 25 en 30 graden Celsius.

De houtsnippers waren door de organisatoren op twee aanhangers aangevoerd. Met kruiwagens werden de snippers verder het veld ingereden. Voor één groep was het toppunt van de dag om een adder te zien.

Het gereedschap is ter beschikking gesteld door Landschapsbeheer Friesland. Scoutinggroep De Biezenhutters organiseerde de catering en kwam met een aanhanger vol met o.a. een tent, tafels en banken en kannen met koffie, thee en limonade. Van Staatsbosbeheer kregen we een heerlijke lunch. De organisatie was in handen van IVN-Westerveld, SBB en NP Drents Friese-Wold.

Met dank aan iedereen en de organisaties, die aan deze dag hebben bijgedragen. De hele dag liep gesmeerd en het eindresultaat mag er zijn!

Mariken Hornman

Onderwijsproject Bos Natuurlijk: geen gewoon schoolreisje

De vereniging Nieuwe Wildernis propageert de visie dat de natuur er voor zichzelf mag zijn en door de mens met rust gelaten moet worden. Leden van deze vereniging (o.a. SBB) brengen delen van hun gebied in dat ze niet langer beheren. De vereniging draagt sinds 2012 deze visie ook uit naar de jeugd. De gedachte dat de natuur van zichzelf mag zijn praat je kinderen niet zomaar aan, ze moeten dat aan den lijve ondervinden. Daarom is er een bijzonder project ontwikkeld, dat jaarlijks plaatsvindt binnen ons werkgebied!

De kinderen leren eerst vanuit hun eigen vragen in de klas over het natuurlijke bos, daarna volgt de dag zelf: een uren lange struuntocht dwars door het Drents Friese Wold en dan niet over de padjes. 's Middags zijn er 5 workshops, waarbij de klassen over de workshops verdeeld worden en elk kind 1 workshop volgt. Genoeg tijd om dieper te gaan en voor beleving. Tot slot wordt de dag afgesloten met per klas een zelf gestookt groot vuur. Enkele weken later volgt de presentatie op een van de scholen voor ouders en leerkrachten.

Inmiddels ontstaat er een run als de inschrijving op Bos Natuurlijk voor de scholen wordt geopend, en alle ouders + broers en zusjes komen op de presentatie. Het is één grote happening.

Dit jaar werd IVN-Westerveld benaderd met het verzoek om vrijwilligers. Het zal jullie niet verbazen dat ook de vrijwilligers van IVN-Westerveld laaiend enthousiast zijn.

Zo'n 140 kinderen met hun meester of juf zwierven op vrijdag 12 september van 9 tot half 1 dwars door een eindeloos woud met 2 boswachters (1 boswachter, 1 vrijwilliger) per groep, ze kwamen een slang tegen, een dood schaap, ze klommen over omgevallen bomen, ploeterden door de drassige stukken, ze konden de andere groepen niet horen of zien, ze moesten plassen, en dat alles zonder mobieltje. Eigenlijk waren wij best verbaasd dat tegen half 1 de eerste groepjes uit het bos tevoorschijn kwamen. Onmiddellijk vormde zich een lange rij meisjes voor de Dixi's (er valt nog wat te leren). Om half 2 volgden de workshops, dit jaar hut bouwen, bodemdiertjes, eten koken uit de natuur, survival, paddestoelen. Bij de workshop hutten bouwen die door onze vrijwilligers werd gegeven, wilden de kinderen eigenlijk niet weg toen de tijd om was.

Daarna de grote climax: iedere klas zijn eigen vuur. En dat loog er niet om. Er werden onverwachts grote stukken hout uit het bos gesleept. Er waren boomstammen bij. De boswachter zei "genoeg zo", een jongen antwoordde "ik luister alleen naar juf", een ander legde zijn stam bij een ander vuur. Maar het ging goed, juf vond ook dat het genoeg was, en het was een rij prachtige vuren. Voor deze kinderen is het 't spannendste schoolreisje van hun leven, maar wij mogen volgend jaar weer! En...we kunnen nog meer vrijwilligers gebruiken. Dus jullie kunnen ook mee, maar niet allemaal tegelijk.

Ans Lutgerink

Kardoes- of Helhond

De kardoes- of helhond is een dier uit de Germaanse mythologie en gewijd aan Wodan en Holda. De helhond is zwart gekleurd en heeft meestal spitse oren

In de Overijsselse plaats De Lutte staat een bronzen beeld van de helhond, gemaakt door Pieter de Monchy in opdracht van zijn jeugdvriend de textielfabrikant Dolf Molkenboer, die het beeld plaatste bij zijn woning aan de Paasbergweg. De Paasberg en het Duivendal waren de gebieden waar,

volgens het volksgeloof, de helhond zich meerdere malen liet zien, evenals op het kerkhof van De Lutte. In het laatste geval betekende zijn verschijning de aankondiging van een sterfgeval. De helhond is het symbool geworden van De Lutte en staat dan ook op de dorpsvlag.

Wij kwamen het beeld van Pieter de Monchy tegen in De Lutte bij de Plemelchuskerk op onze tocht langs het Noaberpad. Dit is een Lange Afstand Wandelpad van Nieuwerschans naar Kleve.

Jaap Stekelenburg

Verslag lezing: Het Herbarium Frisicum

door Karst Meijer.

(Woensdag 26 november Cultureel Centrum Overentinghe, Entinghaveg 13 in Dwingeloo)

Bij binnenkomst zijn de overvolle tafels met herbaria en bladen niet te missen. Karst verteld met veel overgave over zijn jeugd en dat hij botanicus had willen worden. De exacte vakken waren een struikelblok waardoor hij niet naar de universiteit ging maar naar het tuinbouwonderwijs. Naast het tuinontwerpen vult hij veel van zijn vrije tijd met zijn passie en hobby het herbarium.

Naast zijn eigen verzameling, beschikt hij over een grote collectie met herbaria van anderen. Gek-scherend noemt hij zichzelf

‘opvangtehuis voor herbaria’. In zijn bezit vele prachtige werken van particulieren, met veel liefde en tijd samengesteld, vaak gered van de afvalberg.

De goed gedocumenteerde herbaria bieden een schat aan informatie en inzicht in de geschiedenis en cultuurhistorie en waar welke plant groeide. Tevens vertellen ze soms ongevraagd wat over het leven van de verzamelaar zoals bij het Zeeherbarium en dat van Joodse onderduikers. Al die informatie biedt ook kansen voor de toekomst waarbij met nieuwe technieken en DNA

wellicht uitgestorven soorten weer tot leven gewekt kunnen worden.

We leren hoe het conserveren werkt en hoe je voorkomt dat de tijd en ongedierte zich meester maken van de herbaria. Hoe zelf te verzamelen, beschrijven persen en te drogen.

Al met al een zeer leerzame en inspirerende avond. Waarbij de kennis, kunde en verhalen van Karst inspireren tot het aanleggen van een eigen herbarium.

Erik van der Ham

Woest en jong: de toekomst van IVN?

WoesteLand, jongerenorganisatie van IVN, gaat naast de zomerkampen steeds meer nieuwe dingen organiseren. Daarmee wordt WoesteLand voor een steeds grotere groep mensen interessant, ook voor mensen van boven de dertig. Kijk voor meer informatie eens op: www.woesteland.nl!

Hieronder twee aankondigingen die de groeiende veelzijdigheid van WoesteLand tonen.

WoesteLand Academie gaat van start!

Bij de WoesteLand Academie leer je hoe je jongeren de natuur kunt laten beleven en hoe je hen kunt inspireren tot een duurzamere levensstijl. De Academie bestaat uit zes workshops over natuur- en milieueducatie voor jongeren. Ze staan open voor iedereen met interesse in het onderwerp, of je nu zelf jong bent of niet. Om mee te doen hoeft je geen ervaring te hebben met natuur, milieu,

duurzaamheid, jongeren of educatie. Enthousiasme is voldoende! De workshops draaien om beleving en doen. Je ervaart hoe het is om praktische natuur- en milieueducatie te krijgen. De workshops worden gegeven door jongeren. Na de workshop ga je naar huis met praktische handvatten en concrete tips. Voor IVN leden geldt een kortingstarief. De workshops vinden in het voorjaar plaats in Arnhem, Utrecht en Amsterdam. Meer weten en inschrijven?

<http://www.woestelandacademie.nl/#woesteland-academie>

Groene jongerenorganisaties slaan hun handen ineen!

Donkergroen, grasgroen, lichtgroen, turkoois, olijfgroen of lime, hoe groen ben jij? Ontdek het op het Jong en Groen-weekend van de jeugdbonden NJN, JNM, Jongeren Milieu Actief (JMA) en WoesteLand-de jongeren van IVN. De groene jongerenorganisaties slaan hun handen ineen om een "groen-weekend" te organiseren. Dit weekend zal in het teken staan van natuur, milieu en duurzaamheid. Ga mee op vogelexcursie, zaag een boom om, leer over voedselverspilling en zoek een nieuwe outfit bij de kledingruil.

Voor iedereen tussen de 16 en 30 jaar die lekker buiten wil zijn en andere jongeren wil ontmoeten die hun groenigheid ontdekken! Datum: 1 t/m 3 mei 2015. Kosten: 20 euro. Locatie: Ommen, Overijssel. Meer informatie: www.woesteland.nl.

Rien Cardol

Groene agenda

Datum	Omschrijving	
Januari		
Donderdag 15 / zaterdag 17	Cursus “Waar wij wonen”	
Woensdag 21	Lezing “Natuur in ZW Friesland” door Hans Pietersma	Vogelwacht Uffelte
Februari		
Vrijdag 13	Heide schonen	Vogelwacht Uffelte
Donderdag 19 / zaterdag 21	Cursus “Waar wij wonen”	
Vrijdag 20	Heide schonen	Vogelwacht Uffelte
Donderdag 26	Algemene Ledenvergadering	Vogelwacht Uffelte
Maart		
Woensdag 4	Lezing “Bosvogels” door Rob Bijlsma	Vogelwacht Uffelte
Dinsdag 17	Lezing “Groot wild welkom in Drenthe” door Albert Kerssies	
	<i>https://ivn.nl/afdeling/westerveld/activiteiten/groot-wild-welkom-drenthe</i>	
Donderdag 19 / zaterdag 21	Cursus “Waar wij wonen”	
April		
Donderdag 16 / zaterdag 18	Cursus “Waar wij wonen”	
Zondag 19	Zangvogelexcursie Sterreboos-Westerbeek	Vogelwacht Uffelte
Mei		
Vrijdag 22	Vogelexcursie “Hoge Veluwe”	Vogelwacht Uffelte
Donderdag 28 / zaterdag 30	Cursus “Waar wij wonen”	
Juni		
Donderdag 18 ./ zaterdag 20	Cursus “Waar wij wonen”	

Excursies en activiteiten in de Nationale Parken

Zie voor excursies in het Dwingelderveld de website www.nationaalpark-dwingelderveld.nl of de website van Natuurmonumenten.

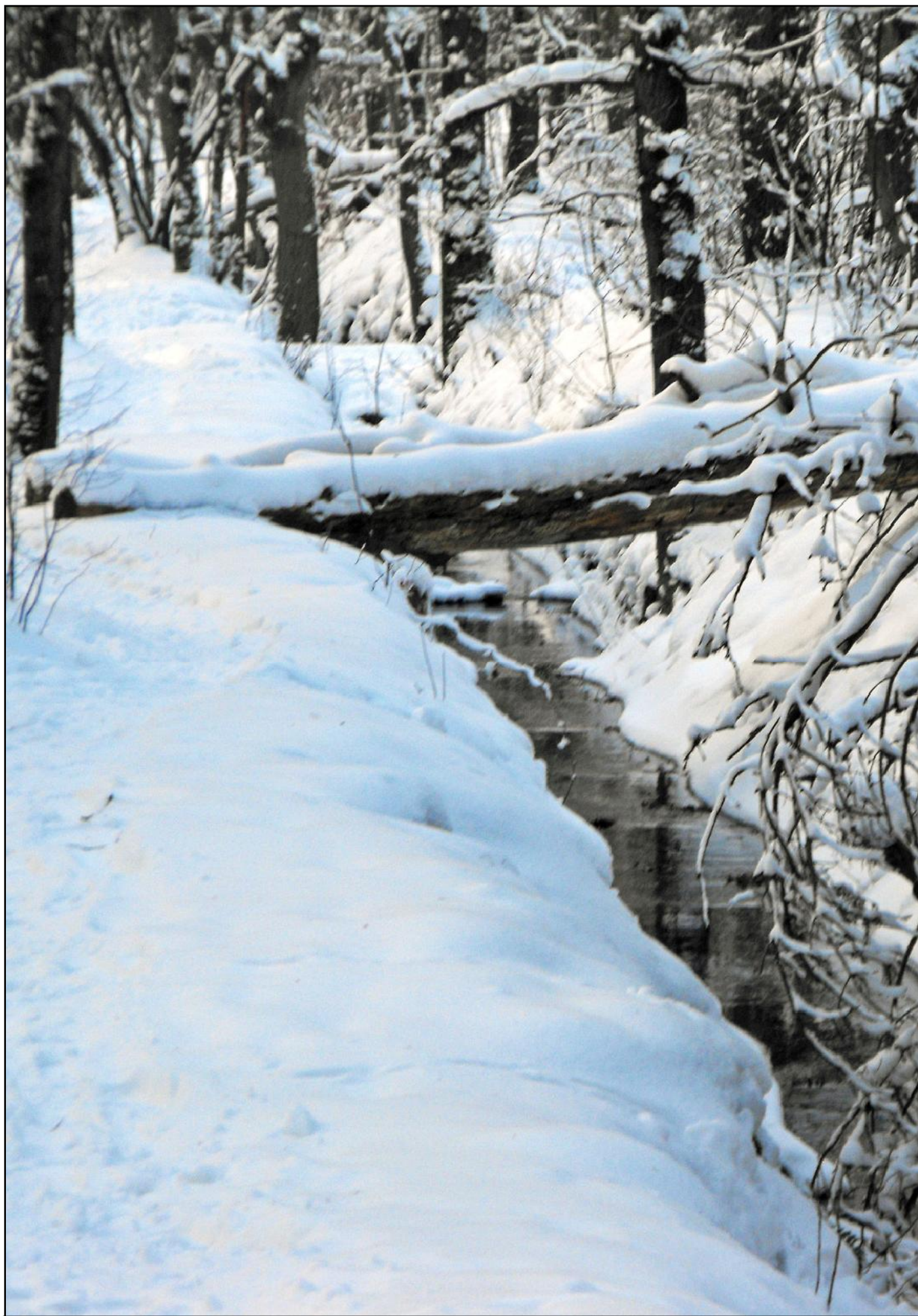
Zie voor excursies in het Drents-Friese Wold de website www.np-drentsfriesewold.nl of de website van Staatsbosbeheer

In deze agenda zijn voornamelijk de activiteiten opgenomen waar IVN Westerveld bij betrokken is.

de activiteiten is verkrijgbaar via het secretariaat:
Parkkamp 26, 7971 AM Havelte, tel. (0521) 341640
Website: www.vogelwachtuffelte.nl

Vogelwacht Uffelte e.o. Informatie over

Januari 2010 . De Leislout in de Anserdennen